

David Jeffery

MILYEN BIZONYÍTÉK VAN A BRIT KONZERVATÍV PÁRT POSZTLIBERÁLIS FORDULATÁRA?

BEVEZETÉS

E fejezet azt a kérdést járja körül, hogy a Konzervatív Párt mennyire volt fogékony a posztliberális eszmékre. Ennek vizsgálatához longitudinális elemzésnek vetjük alá a konzervatív párt elnöki tisztéért versengő valamennyi jelölt választási beszédét azóta, hogy Nagy-Britannia 2016-ban kilépett az Európai Unióból.

A politikai véleménycikkek szerzői, a tudomány képviselői és a politikusok között vitás kérdés a posztliberalizmus és a Konzervatív Párt kapcsolata, amelynek kezdetei Phillip Blond *Red Tory* (Vörös tory) című könyvének megjelenésére tehetők.¹ A könyv az akkor születőben lévő cameronizmus értékelésével zárul. Blond szerint Cameron 2009 áprilisában Davosban, valamint a Hugo Young emlékére 2009 novemberében tartott előadáson elhangzott beszéde „eredendően új polgári konzervativizmust” képviselt, amely „az emberi társulásokat részesíti előnyben az állami és a piaci ideológiákkal szemben”. A cameronizmus az „emberi kapcsolatokon alapuló asszociatív társadalom” tervezetét kínálja, amely ellentétben áll mind a thatcherizmussal, mind az Új Munkáspárt kudarcos szociál- és gazdasági liberalizmusával.²

Persze Blond – ahogyan több más posztliberális – hamar kiábrándult Cameronból és kormányzási tervéből. A cameronizmus végül a szociál- és a

¹ BLOND 2010.

² BLOND 2010.

gazdasági liberalizmus ötvözte lett csupán, amelyet eltorzított az agresszív megszorítási politika, miközben a Nagyszerű Társadalom a visszavonuló állam repedéseit takargatta.³ Ehelyett a 2015-ös általános választásokat követően a konzervatív posztliberálisok keresése elmozdult – Pabst Michael Gove-ot és Robert Halfont azonosította potenciális zászlóvivőként, és helyeselte, hogy a konzervatívok a szociális piacgazdaság támogatása érdekében támogatják a nemzeti megélhetési bért” és a gyarkornoki adót.⁴

2016-ban, amikor Nagy-Britannia az Európai Unió tagságról szóló népszavazáson karcsú többséggel a brexit mellett voksolt, a posztliberális kommentátorok szemében az eredmény a hátrahagyott szavazók kétségbeesett jajkiáltásának tetszett, akik több mint szívesen törlesztettek azoknak az eliteknek, amelyek ráerőltették a társadalmi és gazdasági szempontból liberális *status quót* az arra hajlandóságot nem mutató lakosságra. E vélemények szerint az ilyen szavazók végignézték, ahogyan területük profiljában – általában a legkevésbé sem kedvező – változást hoz a bevándorlás és a globalizáció. Ezen értelmezés szerint tehát az EU-ból való kilépésre leadott szavazat valójában nem is az Európai Unióról szólt, hanem a létező gazdaságpolitika lebontásáról. A posztliberálisok meglátása szerint „a szavazatokat a liberalizmus minden műve és hozadéka ellenében adták le: azon tovaterjedő társadalmi, gazdasági és kulturális bizonytalanság ellenében”, amelyet tömeges bevándorlás táplált anélkül, hogy a kulturális kompatibilitásra vagy a célközösségek bevándorlásról alkotott tényleges véleményére egyetlen gondolatot is fecsérleltek volna.⁵

Ez egyezett Theresa May helyzetértékelésével.⁶ Még véletlenül sem az elődjét (illetve Thatchert vagy a thatcherizmust) hibáztató, körültekintő megfogalmazással May azt állította, hogy a szavazás „nem csupán az EU-ból való kilépésről”, hanem valami „annál szélesebb kérdésről szólt, arról, amit az Európai Unió immáron képvisel”: ez a liberális *status quo*. May „a brexitet úgy vezette elő mint lehetőséget Nagy-Britannia hosszú távú gazdasági problémáinak megoldására, amely [...] az alacsony termelékenységben és a

³ BLOND 2021.

⁴ PABST 2015: xxvii.

⁵ BLOND 2019.

⁶ COSTELLO 2023: 69–92.

londoni pénzügyi szolgáltatóipartól való túlzott függésben áll.”⁷ A Konzervatív Párt thatcheri irányzatának közvetlen elutasításaként May kijelentette, hogy hisz „mindabban a jóban, amit a kormány tenni tud”.⁸ Az iparpolitikai fehér könyv, folytatta May, „megtestesíti az erős, stratégiai államba vetett hitemet, amely határozottan beavatkozik minden olyan esetben, amikor képes változást hozni”.⁹

Az egynemzeti konzervativizmus May-féle elegye, a keresztény- és szociáldemokrácia – azaz „olyan egy nemzet, amely az ujjá hegyéig kék, egy cseppnyi püspöklilával és munkáspárti vörössel”¹⁰ – elnyerte a posztliberális véleményformálók támogatását. Blond szerint May népszerűsége a tetőfokára hágott,

„amikor a Downing Street 10. előtt állva egyértelmű vörös tory programot jelentett be. E népszerűség azonban kártyavárként omlott össze azon tragikus fejlemény láttán, hogy May nincs birtokában sem a választókat megnyerő karizmának, sem a kellő politikai opcióknak ahhoz, hogy mind-ebből bármit megvalósítson.”¹¹

Ez az értelmezés ugyanakkor nyilvánvalóan figyelmen kívül hagyja a brexit melodramáját és annak választásokra gyakorolt egyértelmű következményeit – elegendő a 2019-es európai parlamenti választásokon elért ötödik helyre, illetve May szélesebb értelemben vett stratégiai kudarcaira utalni.¹² A Munkáspárt posztliberális szárnya – a Kék Munkáspárt – szintén üdvözölte Mayt, akinek személyében a „»posztliberális kor« miniszterelnökét iktatták be, amely elhozza a szabadpiac feletti nemzeti joghatóság visszatértét, újra megvalósítja a nemzeti határok közötti jogalkotást, és visszafoglalja a nemzeti-kommunitárius politikai hovatartozást”.¹³ Pabst bizonyos mértékig egyetért Blond elemzésével:

⁷ GOES 2017.

⁸ ESPIET-KILTY 2023.

⁹ HM Government 2017: 4.

¹⁰ GOES 2017.

¹¹ BLOND 2019.

¹² ROE-CRINES-JEFFERY 2023.

¹³ BOLTON-PITTS 2020: 88–109.

„May kezdeti miniszterelnöki megnyilatkozásai bepillantást engednek abba, hogy milyen is lett volna a posztliberális politika – ahelyett, hogy az államot kizárólag az embereknek a kapitalizmus túlkapásaitól való megóvására kívánta volna használni, May alapvető reformokra tett ígéretet a piac természetének megváltoztatása, a nagyobb mértékű helyi és regionális önkormányzat megvalósítása és a piaci stratégia érvényre juttatása érdekében.”¹⁴

Pabst ezenfelül egyetértőleg megjegyzi, hogy May

„kész volt a jelentősebb gazdasági igazságosság és a társadalmi kohézió iránti retorikai elkötelezettségét explicit gazdaságpolitikával alátámasztani [...] nem is annyira a globalizáció mellékhatásának kompenzálása, hanem sokkal inkább az olyan alapvető reformok végrehajtása érdekében, amelyek a piac természetét megváltoztató útra terelnék a politikát.”

Pabst ugyanakkor bírálja Mayt, mert nem távolodott el jelentősen „az állam és a piaci erő liberális-progresszív fúziójától, különösen pedig az államilag finanszírozott szabadkereskedelem iránti elkötelezettségéért” és „a liberális meritokrácia olyan formájának középpontba állításáért, amely az egyéni érdemet tekinti az egyéni siker kulcsának, és állami beavatkozással kívánja növelni annak esélyeit”, és amely figyelmen kívül hagyja vagy parkolópályára állítja a posztliberálisok által szorgalmazott közvetítő intézményeket.¹⁵

A mindig is heterogén Konzervatív Pártban azonban nem mindenki értett egyet a brexit ilyen értelmezésével. Amint azt Blond maga is megjegyezte, a „konzervatív kormány döntő többségét” a gazdasági liberalizmus hívei alkotják.¹⁶ Egyesek, többek között Dan Hannah brexipárti képviselő és vezető szerint az EU-ból való kilépés célja az volt, hogy a szabadpiaci gazdaság még tovább fejlődhessen. Ezt a platformot, amely a „Temze-parti Szingapúr” nevet kapta, főként a Konzervatív Párt libertariánus szárnya és a szabadpiaci agytrösztök – például az Adam Smith Institute vagy az Institute for Economic

¹⁴ PABST 2017.

¹⁵ PABST 2017.

¹⁶ BLOND 2019.

Affairs – erőltették. A kutatási eredmények azonban azt mutatják, hogy a brexitre szavazók közül nem sokan szimpatizáltak a Temze-parti Szingapúr tervével, hanem sokkal inkább Nagy-Britannia „Trent-parti Belarusz” jövőképét támogatták,¹⁷ amely társadalmi értelemben konzervatívabb, gazdaságilag protekcionista, azaz összességében posztliberálisabb (bár Pitt érvelése szerint egy *tory* szocialista program elmélyítette volna a párton belül kialakult törésvonalakat).¹⁸

Más konzervatív képviselők a maradás elkötelezett hívei voltak, akik a kormány feladatát abban látták, hogy minimalizálja az EU-ból való formális kilépés gazdaságilag diszruptív hatásait – köztük elsősorban Philip Hammond, May pénzügyminisztere érdemel említést. A posztliberális gazdaságpolitika szorgalmazói számára szitokszónak számított nemcsak az egységes piacon maradás, de az áruk és a szolgáltatások terén fenntartott szoros együttműködés is. Következésképpen a May-korszakban nem alakult ki konszenzus a brexitet követő brit gazdaságpolitika tekintetében – és ez vitathatatlannul így van a mai napig.

Johnson a brexit kapcsán képviselt álláspontját meglovagolva jutott először a pártelnöki, majd a miniszterelnöki székre. London polgármestereként széles körben kozmopolita liberálisként vált ismertté, és bár ideológiai értelemben mindig kaméleonnak számított – ezt talán azzal a cikkével lehet legjobban érzékeltetni, amelyben a brexitszavazás folyamata során mind a kilépés, mind a maradás mellett sorakoztatott fel érveket, állítólag így segítve saját magának abban a döntésben, hogy melyik oldalt támogassa –, első pártvezetői beszédében szilárdan az „egy nemzet” oldala mellett kötelezte el magát.

Túl a brexiten és még a Covid-járvány megjelenése előtt Johnson „népi kormányszata” a szintlépést helyezte a középpontba. Ez olyan helyalapú politika volt, amely az állam segítségével kezelte volna a regionális egyenlőtlenséget, amely – Hickson és Williams álláspontja szerint – „ideológiai elmozdulást képviselt a gazdasági liberalizmus fénykorától”.¹⁹ Bár ezt tekinthetjük posztliberális politikának is, központi gondolata azt volt, hogy e

¹⁷ DUNIN–WASOWICZ 2018.

¹⁸ PITT 2021: 267–291.

¹⁹ HICKSON–WILLIAMS 2023.

hátrahagyott területek gazdasági értelemben alulteljesítenek, és a helyi gazdaságokba való fokozott állami beavatkozás szükséges a GDP felpörgetéséhez. A logika tehát továbbra is a gazdasági liberalizmust képviselte. Gyakorlati szempontból – amint azt a városi finanszírozás elosztásáról Hanretty által készített elemzés jól szemlélteti²⁰ – a szintemelési politika hatékonyságának gáncsot vetett az állami erőforrások korlátozott volta, a többi földrajzi terület gazdasági erőforrásai iránti követelése, továbbá a „végső soron a konzervatív vezetésű területeket előnyben részesítő döntések és eredmények.”²¹

Blond vélekedése szerint Johnson 2019-es győzelme a vörös *tory* üzenet sikerének szimbóluma volt.²² Blond később így ír erről:

„Boris whigként üres és konvencionális (nehéz lenne megnevezni akár egy olyan eredményt is, amelyet London liberális polgármestereként ért el), és nem segít a világon senkin. De hogy milyen Boris vörös toryként, az már egészen más kérdés és más kérdés is lesz.”²³

Pabst számára ugyanakkor a johnsoni program zavarosnak tűnt: bár szakított a korábbi korszakok szociál- és gazdasági liberalizmusával, kombinálta „a keynesi aktív államot a deregulációra alapuló szabad piaccal”, a szintemelzés és a globális Nagy-Britannia találkozása Pabst szemében nem volt koherens posztliberális álláspont, és bár történt némi kacérkodás a szociál-konzervativizmussal, a Johnson-kormány „az olyan állami centralizmus *brandjét* aggatta magára, amely aláássa a közösséget, és vajmi keveset tesz a családok támogatásáért”²⁴

Johnson bukását végül nem a politika, hanem a morál okozta. Utóda, Liz Truss a szabadpiac mellett elkötelezetten kiálló thacherita volt, míg az ő utóda, Rishi Sunak egyfajta szürke gazdasági menedzserializmuson túl nem rendelkezik egyértelmű, a piacot megnyugtatóra és a növekedés akadályainak eltávolítására irányuló politikai céllal. Ennek ékes példája az állam

²⁰ HANRETTY 2021: 7–13.

²¹ HICKSON–WILLIAMS 2023.

²² BLOND 2019.

²³ BLOND 2019.

²⁴ PABST 2021: vii–viii.

gyermekellátásban betöltött szerepe. Az állam által finanszírozott nappali gyermekellátási intézmények annyiban hasznosak, hogy segítenek az anyákat visszavezetni a munkaerőpiacra, ugyanakkor a posztliberálisok számára oly fontos szempontok – a család gyermekgondozásban betöltött szerepe, az anya-gyermek kötődés hangsúlyozása – elvesznek a menedzseri szemléletű, a GDP mindenhatóságára épülő gazdasági liberalizmusban. Ennek bírálatát Sunak számos saját párttársa, többek között Miriam Cates sem mulasztja el.²⁵

A Konzervatív Párt által követett irány és gazdaságpolitika még korántsem kristályosodott ki. A következő választáson várhatóan elszenvedett konzervatív vereség időt ad majd a pártnak szellemisége megtalálására vagy az ádáz belső küzdelmekre. De még mielőtt felvázolhatnánk a lehetséges jövőt, meg kell értenünk a múltat. A következő fejezet rávilágít a 2016-os, a 2019-es, illetve a 2022-es pártelnökválasztás során a társadalom- és gazdaságpolitika kapcsán kialakuló vita kontúrjaira, és feltárja, hogy mennyiben azonosíthatók ennek kapcsán posztliberális eszmék. E gyakorlat előtt azonban meg kellene határoznunk a posztliberalizmus fogalmát.

A POSZTLIBERALIZMUS ÉS A KONZERVATÍV PÁRT

Mit értünk posztliberalizmus alatt? Ezzel a kérdéssel a kötet többi fejezetében részletesebben is foglalkoztunk, de a pártelnökjelölti beszédek taglalása előtt érdemes felvázolni egy alapvető keretet. A posztliberalizmust gyakran – helytelenül – a gazdasági értelemben baloldali, kulturális értelemben pedig jobboldali politika sémájával egyszerűsítik le. Azonban – amint azt a szociáldemokrata és szocialista kormányok világszerte bebizonyították – könnyen megeshet, hogy egy kormány gazdaságilag baloldali ugyan, mégis az államra tekint a társadalmilag méltányos eredmények elérésének fő eszközeként. Hasonlóképpen, amint azt a jobbközép vagy a jobboldali kormányok bebizonyították, lehet támogatni a „családi értékeket” úgy, hogy a kormány az államot tekinti az ideális hajtóerőnek ezek ösztönzésére – példaként talán a mai Lengyelországot és Magyarországot említhetjük.²⁶

²⁵ CATES 2022.

²⁶ ROUSSINOS 2021.

Pabst szerint a posztliberalizmus az egynemzeti konzervativizmus és az etikus szocializmus metszéspontjában helyezkedik el.²⁷ Flaherty a „konzervatív-liberális-szocialista” potenciális – habár kissé zavaros – címkét javasolja a posztliberális ideológia definiálására.²⁸ Konzervatív abban az értelemben, hogy az államon túli természetes emberi intézményeket – családokat, közösségeket, burke-i apró csoportokat – igyekszik megőrizni az egyén elvont fogalmával szemben. A posztliberálisok szerint a liberalizmus egymás között, saját előnyükért hadakozó „egyének konstellációjára bontja a közösségeket, a társadalmi–gazdasági osztályokat és a nemzeteket”, ennek eredményeként pedig „a liberalizmus tagadja a kollektív cselekvés vagy szolidaritás minden lehetőségét”.²⁹ A posztliberalizmus tehát óva int az olyan liberális túlzásoktól, mint az individualizmus, a piaci fundamentalizmus és az identitáspolitika. Ahogy Franklin rámutat, a posztliberálisok „nem hiszik, hogy a személyes szabadság maximalizálása a politika alfája és ómegája”, hanem abban mindössze egyetlen, más erővel, például „a családdal, a közösséggel, a nemzettel, a méltányossággal és a szépséggel” versengő erőt látnak.³⁰

A posztliberalizmus liberális abban az értelemben, hogy értékeli az olyan kulcsfontosságú liberális jogokat, mint a szólás-, gondolat- és egyesülési szabadság, és ezek mindegyikére az egészséges és életerős civil társadalom alapjaként tekint. Ezért állítja Pabst, hogy helytelen Lengyelországot és Magyarországot a posztliberális államok példajaként említeni – családpárti politikájuk ugyanis nem a posztliberális politikai gazdaságpolitikában gyökerezik, hanem a „fiskális dömping és a külföldi tőke vonzását szem előtt tartó dereguláció” támogatását élvezi. Ezen országok továbbá belecúsznak egy tekintélyelvű nacionalizmusba, aláásva az alkotmányos szabadságjogokat – míg a posztliberálisok a képviselői kormányzat liberális felfogását támogatják –, és ez a tekintélyelvűség fenyegeti a posztliberálisok által értéknek tekintett, alapvetően organikus egyesülésen alapuló testületeket.³¹ Ez az utolsó pont kulcsfontosságú választóvonalat jelent a libertariánusok és a posztliberálisok között: noha egyik

²⁷ PABST 2021: 19.

²⁸ FLAHERTY 2021.

²⁹ ROUSSINOS 2021.

³⁰ FRANKLIN 2019.

³¹ PABST 2021.

irányzat sem bízik az államban, az előbbi az államot eredendően veszélyesnek tekinti az egyéni szabadságra nézve, a posztliberálisok viszont azért bírálják az államot, mert kiszorítja az egyesületi élet egyéb formáit.

Végezetül, a posztliberalizmus szocialista abban az értelemben, hogy a globális modern kapitalizmusnak a győztes mindent visz elvén alapuló, más kárára jól járni igyekvő megközelítésével szemben vallja, hogy mindenkinek részesednie kell a társadalom közös gazdagságában. A cél nem minden esetben a haszonszerzés, fontos a közjó szolgálata is – erre a közüzemek szolgáltatóknak példát. A posztliberálisok úgy vélik, hogy a tőke – különösen az angol–amerikai kapitalizmus – érdekeit újra kell kalibrálni, például „azáltal, hogy a végrehajtást hozzáigazítják a vállalat, a részvényesek, a munkaadók és a fogyasztók hosszú távú érdekeihez”.³²

A gazdaságnak ez a megközelítése azonban nem a háború utáni szociáldemokrácia felélesztése. Ezen eredményeket elsődlegesen nem az államnak kell elérnie. A közműveket kölcsönös biztosítópénztáraknak kell működtetniük. A gyermekgondozás kulcsfontosságú helyszíne a család, nem pedig a magánbölcsődék. A szakszervezeteknek és a munkaadóknak biztosítaniuk kell a munkahelyi biztosításon alapuló jólétet, csakúgy, mint a vallási szakszervezeteknek és a munkaadóknak (esetleg nagy vállalkozásoknak, de ideális esetben helyi gyökerű cégeknek, szövetkezeteknek vagy kölcsönös biztosítópénztáraknak, amelyeket saját munkaadói szövetségeik is képviselnének). A helyi hatóságoknak jóval szélesebb hatáskörrel kell rendelkezniük, egyrészt azért, mert ellensúlyozhatják a központi államot, másrészt mert gyökereik mélyebbre nyúlnak a helyi közösségekben.

Adott tehát a posztliberalizmus, amely konzervatív abban az értelemben, hogy az organikus társadalom támogatására törekszik az állam költségén, liberális abban az értelemben, hogy felismeri, ezen organikus társadalomnak szüksége van az olyan egyéni szabadságjogokra, mint a gondolati és egyesülési szabadság, és szocialista abban az értelemben, hogy a közös jólétet az egyesületi kultúra által véli támogathatónak a fundamentalista kapitalizmus helyett. Olyan ideológia ez, amely elutasítja mind az állam, mind a piac felsőbbiségét, és a közvetítő intézményeket kiszervező folyamat

³² BPP Team 2016.

visszafordítására törekszik. Ezen intézmények számára biztosítani kívánja a kellő hatásköröket, így hozva létre a társadalmi és gazdasági értelemben igazságos, kölcsönösségen alapuló, értelmes szociális kapcsolatokban gyökerező társadalmat, amely túlmutat az általa a társadalmi és politikai élet alapjaként elutasított atomizált individualizmuson.

A KONZERVATÍV PÁRT 2016-OS ELNÖKVÁLASZTÁSA

Az Európai Unióból való kiválásra igennel voksoló népszavazást követően David Cameron miniszterelnök lemondott, amelynek nyomán meg kellett választani a Konzervatív Párt új elnökét. A parlamenti képviselői szavazásig öt jelölt jutott el: Theresa May belügyminiszter, Andrea Leadsom energiaügyi és klímaváltozás-politikai miniszter, Michael Gove lordkancellár és igazságügyi miniszter, Stephen Crabb munka- és nyugdíjügyi miniszter és Liam Fox alsóházi képviselő, aki korábban védelmi miniszteri posztot töltött be. Leadsom, Gove és Fox az Európai Unióból való kiválást, míg May és Crabb az EU-ban maradást támogatta.

Fox az első voksolás során elbukott, Crabb pedig visszalépett a jelöltségtől, miután a szavazatok mindössze 10%-át kapta. Gove kizárására a második fordulóban került sor, majd négy nappal később, még a teljes párttagság döntése előtt Leadsom is visszalépett. A parlamenti képviselők szavazási szokásait elemző egyik kutatás szerint May bázisát a maradást támogató képviselők alkották (akik ebben az időben többségben voltak a pártban), míg a kilépés támogatói megoszlottak a Gove mögött álló szociálliberális blokk és a Leadsommal szimpatizáló szociálkonzervatív csoport között.³³

Mindegyik jelölt úgy döntött, kampányindító beszédében vázolja fel programját. A pártvezetői szék megszerzéséért folytatott küzdelemben három közös téma bontakozott ki. Az első, hogy miként kellene „a gyakorlatba átültetni” a brexitet (a folyamatot és a formát illetően), a második az ország egyesítésének igénye, míg a harmadik – és elemzésünk szempontjából legfontosabb – témát az Európai Unióból való kilépésre mondott igennel

³³ JEFFERY et al. 2018: 263–282.

záruló népszavazás értelmezésének kérdése adta. Valamennyi jelölt jelzésértékűnek találta az eredményt arra nézve, hogy a választópolgárok többsége nem elégedett a gazdasági *status quóval*.

May a stabilitás érzetét igyekezett fokozni: a brit gazdaság alapjául szolgáló erőről és a nemzetközi piacokon elfoglalt pozíciójáról beszélt. Elutasította a szabad mozgást, ugyanakkor szorgalmazta az áruk és a szolgáltatások egységes piacához való hozzáférést, így sikerült felvázolnia egy olyan kört, amelyet lehetetlen volt négyszögesíteni.

A politikát illetően May célkeresztjében a munkásosztályt érintő elégtelen munkahelyi biztonsági körülmények és a lakástulajdon növekvő költségei kerültek, továbbá a helyi szolgáltatások minősége azok számára, akik nem folyamodnak a magánszektor nyújtotta alternatívákhoz. Ezen elképzelések pusztán vázlatos említéséből is egyértelműen kiderül a közszolgáltatásokról alkotott, a Konzervatív Pártban meghonosodott thatcheri nézet elutasítása. May programját legjobban talán beszédének az „égető igazságtalanságokra” vonatkozó része szemlélteti:

„Aki szegénynek születik, átlagosan kilenc évvel korábban fog meghalni, mint mások. Aki fekete, azzal a büntető igazságszolgáltatás keményebben bánik, mint a fehérekkel. Aki fehér, munkásosztálybeli fiú, az abba a csoportba tartozik, ahol a legkisebb eséllyel szereznek egyetemi végzettséget. Aki állami iskolában tanul, az kisebb valószínűséggel szerez képzést valamely vezető szakmában, mint a magánoktatásban részesülők. Aki nő, az kevesebbet keres, mint egy férfi. Aki mentális egészségügyi problémákkal küzd, az túlon túl gyakran nem jut kellő segítséghez. Aki fiatal, annak nehezebb lesz saját otthonhoz jutnia, mint korábban bármikor. Ezek mind égető igazságtalanságok, és eltökélt szándékom, hogy harcoljak ellenük, ahogyan harcoltam az igazoltatás és motozás indokolatlan alkalmazása, a rendőrségi őrizetben történt halálesetek és a modern rabszolgaság ellen is.”³⁴

A társadalmi egyenlőtlenségek kezelésére tett kísérlet azonban önmagában még nem feltétlenül posztliberális: az „egy nemzet” hagyománya nagy múltra

³⁴ ConservativeHome 2016e.

tekint vissza a társadalmi reformok terén. Ezen túlmenően más területeken, különösen a brexit kapcsán May szavai egy megingathatatlan gazdasági liberálist idéztek: igyekezett eloszlatni az annak kapcsán felmerülő félelmeket, hogy Nagy-Britannia a brexitet követően kivonul a globális piacról („éppolyan kifelé tekintő, globálisan és nagyban gondolkodó ország vagyunk, mint mindig is voltunk – nyitottak maradtunk az üzletre és a külföldi tehetségek fogadására”), illetve hogy Nagy-Britanniának nemzetközi szinten is versenyképesnek kell maradnia. A megszorítások megszüntetésével kapcsolatban is homályosan fogalmazott, és kijelentette: „ha 2020 előtt választthatunk a kiadások további csökkentése, több hitelfelvétel és adóemelés között, akkor az adóemelések elkerülését kell prioritásként kezelni, mivel azok megzavarnák a fogyasztást, a foglalkoztatást és a beruházásokat.”³⁵

Legfontosabb riválisa, Leadsom is felismerte, hogy a jelenlegi gazdasági rendszer sokakat cserben hagyott, és beszédében nyíltan kiállt az alacsonyabb fizetésűek mellett, sőt kifejtette: „Nagy-Britannia leggazdagabb embereinek tudniuk kell, hogy nálam nem élveznek elsőséget” (ami merész kijelentés attól, aki épp a Konzervatív Párt tagjainak jóváhagyását kéri), és „üzenem mindazoknak, akiknek az igazgatótanácsuk olyan béremelést szavazott meg, amely köszönőviszonyban sincs a vállalati teljesítménnyel, hogy az ilyesmit elfogadhatatlannak tartom”.³⁶ Leadsom hozzátette, hogy „valódi szenvedélyem a politikában a társadalmi igazságosság – a társadalmunk átalakítása érdekében”, az átalakulást azonban ő is gazdasági értelemben liberális keretek között képzelte el.

Kevés szó esett a közvetítő intézményekről: a kormány az utakra, a vasutakra és a széles sávú internethozzáférésre irányítaná át a forrásokat, a házipítést újonnan létrehozott miniszteri tárca, a készségpolitikát pedig az állam felügyelné. Az alacsonyabb fizetésűek támogatása adócsökkentésből származna, és egyszerűsödne az adórendszer, a hiány csökkentése mellett. A Northern Powerhouse-t említették név szerint, ez azonban nagyrészt központilag finanszírozott projekt, nem pedig az állam alternatívájaként fellépő demokratikus, közösségi hatalom helyszíne.

Riválisaihoz hasonlóan Gove is annak jeleként értelmezte az EU-ból való kilépésre vonatkozó szavazást, hogy a választók „véget akarnak vetni a

³⁵ ConservativeHome 2016e.

³⁶ ConservativeHome 2016a.

szokásos politizálásnak, és új irányt akarnak ennek az országnak”.³⁷ Kiemelte az oktatásban és az igazságszolgáltatásban – különösen a bűnözők rehabilitációja kapcsán – végrehajtott reformjait, majd kikelt a globalizáció és a szabad mozgás mint olyan tényező ellen, amely sokakat hátrahagyó, egyenlőtlen társadalmat teremtett. „A háttér túlságosan sokat számít”, fejtette ki, míg a társadalom legalján lévők „hánykolódnak a globális tőke és a szabad munkaerő tajtékzó hullámain”.³⁸

Ezek ugyan erős szavak, mégsem a *status quo* posztliberális kritikájának, hanem inkább a menedzserek és a részvényesek elleni támadásnak tekinthetők. A közművek privatizációja például nem önmagában tűnik fel negatív színben, inkább úgy, mint ami hiteltelenné vált a rossz fizetési és elölgyel osztási struktúrák miatt:

„Szenvedélyes támogatója vagyok a szabadpiacoknak, a szabadkereskedelemnek és a szabad vállalkozásnak [...] Hazánkban azonban az előnyök túl gyakran nem a kockázatvállalóknak és a munkahelyteremtőknek járnak, hanem pénzügyi rendszerünk és nagyvállalataink bennfenteseinek, akik saját érdekükben végzik piaci machinációikat.”³⁹

A közszolgáltatók és a cégek jelentősebb helyi demokratikus ellenőrzésére törekvő posztliberális alternatíva helyett Gove inkább a gazdasági liberalizmus igazságosabb formája mellett érvel:

„El kell gondolkodnunk azon, hogy miként reformálhatjuk meg a kapitalizmust, miként adhatunk nagyobb ellenőrzést a részvényeseknek az állami vállalatok működése felett, és miként biztosíthatjuk, hogy a fizetés ismét a helyes vállalati magatartás ösztönzőjévé váljon.”⁴⁰

Hasonlóképpen Gove elképzelése szerint a tudomány és a technológia állami finanszírozása a gazdaság megerősítésére irányul, csakúgy, mint az adóreform és a szabadkereskedelmi megállapodások.

³⁷ ConservativeHome 2016c.

³⁸ ConservativeHome 2016c.

³⁹ ConservativeHome 2016c.

⁴⁰ ConservativeHome 2016c.

Fox ehhez hasonló megközelítést alkalmazott: beszédét a globalizáció dicshimnuszával indította, kifejtve, hogy Nagy-Britannia jó helyzetben van a globális kereskedelem előnyeinek kiaknázásához. Rámutatott ugyanakkor arra is, hogy a brit kapitalizmus tévúton jár:

„Jómagam is kapitalista vagyok – de nem a korporatív kapitalizmus híve. Kapitalista hőseim nem a sikertől függetlenül nagy bónuszokat zsebre vágó bankárok, hanem a sarki boltok tulajdonosai és a kisvállalkozók: azok a férfiak és nők, akik életük során sok mindent feláldoznak, beleértve a családjukkal töltött időt és az ünnepnapokat, hogy hagyhassanak valamit a következő generációra. Hiszem, hogy az innovációt, a tehetséget és az erőfeszítést meg kell jutalmazni, és hogy a gazdasági rendszerünknek tükröznie kell ezeket az értékeket.”⁴¹

Crabb beszédének java része a következő témákra összpontosított: saját személyének bemutatása, a brexit megvalósításának (és a bevándorlás ellenőrzésének) jelentősége és a Konzervatív Párt egysége. Hangsúlyozta a szabadkereskedelmi megállapodások elsődlegességét, ám ezenfelül kevés szó esett a politikáról. Crabb saját „egy nemzet” jövőképéről beszélt, hozzátéve, hogy „John Major pártelnöksége idején azért csatlakoztam a Konzervatív Párthoz, mert számomra a Konzervatív Párt éppen ezt képviselte”⁴² – ami ironikus, tekintve, hogy Major továbbra is a brexitnek éppen azt a változatát ellenezte, amelyet Crabb javasolt. Crabb beszéde végső soron politikai szempontból nem volt különösebben fajsúlyos, és ahol homályos közhelyek hangzottak el, ott a hangsúlyt a hagyományos egynemzeti konzervativizmusra helyezte – azaz voltaképp a gazdasági liberalizmusra, valamivel több közszolgáltatási kiadással.

A pártelnökségért folytatott 2016-os versengés során nem volt látható bizonyítéka annak, hogy a jelöltek elképzeléseiben a születőben lévő posztliberalizmus rajzolódott volna ki. Inkább az egynemzeti politika, semmint a posztliberalizmus útját járták, a gazdasági liberalizmus eredményesebb kezelésére összpontosítva. A kapitalizmust alapvetően jó, de tévútra jutott

⁴¹ ConservativeHome 2016b.

⁴² ConservativeHome 2016d.

gazdasági berendezkedésként határozták meg. A választ valamennyien az izmos gazdasági liberalizmus különböző formáiban találták meg. A piacok alakításának és a társadalmilag kívánatos eredmények elérésének kulcsát az államhatalom felülről lefelé irányuló módon történő alkalmazásában látták, míg a posztliberális megközelítés felhatalmazza a közösségeket saját társadalmi és gazdasági jövőjük demokratikus alakítására.

Ebben a versengésben az egyénre nagy hangsúly helyeződött, miközben szinte alig esett szó a közösségekről mint a politikai társulás értelmes egységeiről, azokról a létrehozandó keretekről, amelyek között a közvetítő intézmények virágozhatnak, és arról a felhatalmazásról, amelynek révén az emberek közvetlen demokratikus befolyást gyakorolhatnak a gazdaságra vagy a közszolgáltatásokra. Miközben a jelöltek egyetértettek abban, hogy a brexitszavazás eredménye a *status quo*-val való elégedetlenség egyértelmű jelzése, a 2016-os pártelnöki kampány még több gazdasági liberalizmust és még több társadalmi individualizmust ígért: *plus ça change, plus la même chose*.

A KONZERVATÍV PÁRT 2019-ES ELNÖKVÁLASZTÁSA

A 2019-es pártelnökválasztás a Konzervatív Párt brexit miatti belharcának időszakát követte (a pártegység 2016-ban megfogalmazott igénye szemmel láthatólag süket fülekre talált). A pártelnöki tisztségre tíz parlamenti képviselőt jelöltek, köztük a korábban is jelölt Gove-ot és Leadsomot, akikhez csatlakozott a végül győztesként kikerülő Boris Johnson, továbbá Rory Stewart, Esther McVey, Jeremy Hunt, Matt Hancock, Dominic Raab, Sajid Javid és Mark Harper. Öt fordulóban a parlamenti képviselők szavaztak, majd az utolsó két jelölt között a teljes párttagság szavazata döntötte el a versenyt. A tudományos kutatások megállapították, hogy a parlamenti képviselők utolsó szavazásán Johnson elnyerte az EU-ból való kilépést, míg Hunt a maradást támogatók szavazatait, Gove mögé pedig azok álltak, akik az első érdemi parlamenti brexitszavazáson támogatták May kilépési megállapodását.⁴³

⁴³ JEFFERY – HEPPELL – ROE-CRINES 2022: 113–134.

A 2016-os pártelnökválasztáshoz hasonlóan ez a versengés is a brexit és a gazdaságpolitika köré szerveződött. A brexit kapcsán a vita arra irányult, hogy az EU-ból október 31-én esedékes hivatalos kilépés szakításhoz vezet-e az unióval, a jelöltek hajlandóak lennének-e a kilépési megállapodás nélküli brexit elfogadására, valamint mi a jelöltek véleménye Theresa May kilépési megállapodásáról. Gazdasági értelemben általános volt az egyetértés abban, hogy a megszorításoknak véget kell vetni, különösen az oktatásra és a készségek kibontakoztatására fordított kiadások tekintetében, míg a megfelelő adózási és kiadási szint kapcsán mutatkoztak véleménykülönbségek. Több jelölt még a 2016-os refrént fújta, miszerint a gazdaság nem az átlagembernek kedvez, a repedező kapitalizmust pedig szabadpiaci reformokkal lehetne helyrehozni.

Ennek kiváló példája Raab, aki egyértelműen – ha nem is túl karizmatikusan – egyesítette a 2016-os vezetőválasztás kulcsfontosságú mantráit: „Túl gyakran, túl sok ember számára tűnik ma úgy, mintha a kapitalizmus pusztán a vállalati érdekek összeesküvése lenne.” Raab kijelentette, hogy kiállna a „gazdaság kis embere” mellett, csökkentené az alacsony keresetűek járulékkerheit, és előmozdítaná a „versenypolitika olyan forradalmát, amely a monopóliumok szétverésére, a *startupok* felszabadítására és a fogyasztói befolyás megerősítésére” irányul, ugyanakkor mindezt a „globális szabadkereskedelem kalandor megközelítésének”⁴⁴ keretében képzelte el. Ezeket a nézeteket jelentős mértékben osztotta Leadsom, Harper, Hunt és Stewart is (utóbbi beszédét egyébként különös felépítése is érdekessé teszi, ugyanis a pártelnök által megtestesítendő következő „energiák” köré épült fel: „az óvatosságból fakadó energia, a szűgyenből fakadó energia, a komolyságból fakadó energia, a tettekből fakadó energia, illetve a meggyőződésből fakadó energia”).⁴⁵ Általánosságban elmondható, hogy a jelöltek a kapitalizmust a szabadpiaci reformok, a verseny és a szabadkereskedelem révén kívánták erősíteni, míg a befolyt adóbevételt a közszolgáltatások körének szélesítésére fordították volna.

Javid – bár magát libertáriánusnak vallotta – hasonló politikai platformot kínált. Kifejtette: „Először akkor kezdtem el érdeklődni a politika

⁴⁴ BrexitCentral 2019a.

⁴⁵ Guardian News 2019.

íránt, amikor rádöbbsentem a kormány hatalmára, arra a hatalomra, hogy az embereknek megadja a lehetőségeket, amelyeket megérdemelnek.”⁴⁶ Ez a libertarianizmus igen sajátos felfogása. A köz- és magánkartellek elleni fellépéssel kívánt világszínvonalú közszolgáltatásokat kiépíteni, és elismerte „a családok és közösségek létfontosságú szerepét” az egyének támogatásában, akik így jobban „kiaknázzhatják a bennük rejlő potenciált” – amelyet ugyanakkor gazdasági potenciálként fogalmazott meg. Ennek az érvek a más jelöltek által is osztott lényege, hogy a közvetítő intézmények – például a család és a közösségek – csak akkor jók, ha támogatást nyújtanak az egyén boldogulásához a gazdaságilag liberális szabadpiaci gazdaságban. Ilyen értelemben a „hátrahagyottakkal” a legnagyobb gond az, hogy nem járulnak hozzá optimális összegű adóbefizetéssel a Kincstár bevételeihez, nem pedig az, hogy sosem érik el az *eudaimoniát*.

Hancocknak a haladás megbízhatósága és a technológia segítő szerepe köré épített beszéde volt talán a legkevésbé posztliberális jellegű a kortesbeszédék közül. A technológiai változás vegytiszta pozitívum, hiszen kozmikus sebességbe kapcsolja a gazdasági növekedést, még akkor is, ha ez radikális társadalmi változáshoz vezet – Hancock nézőpontja szerint az állam szerepe abban áll, hogy felkészítse az országot erre az új ipari forradalomra, nem pedig abban, hogy felismerje a gyors gazdasági változás társadalomra gyakorolt káros hatásait. Hancock jövőképe arról szól, hogy a jó társadalom nem hagy teret a lokalitásnak, az apró szakaszoknak – kivéve persze, ha azok épp új applikációt kívánnak kifejleszteni.

Még a posztliberális gondolkodásra a legnagyobb potenciállal rendelkező képviselőknek sem sikerült megugraniuk az akadályt. Gove-nak például jók voltak a megérzései, amikor „alulértékelt közösségeinkre és mellőzött családjainkra”⁴⁷ alapozta beszédét, megoldása azonban az „egy nemzet” gyakorlatba ültetett politikáját tükrözte, a szabadkereskedelmet és a szűk körű jóléti reformot hangsúlyozva. Ehhez hasonlóan Esther McVey – a *tory* parlamenti képviselőkből álló Kékalléros [Munkás] Konzervativizmus Csoport alapítója – beszédének mindössze 10%-át szentelte a brexitpolitikán kívül eső témáknak, lényegében megígérve,

⁴⁶ JAVID 2019.

⁴⁷ BrexitCentral 2019b.

hogy fizetésemelést kapnak a közszférában dolgozók, több rendőr lesz az utcákon, és karcsúsodik a költségvetés segélyekre fordított része. Végül Johnson beszéde – amely ebben az elemzésben kevésbé fontos, hiszen láttuk, hogy végül miként sikerült (vagy nem sikerült) kormányoznia az országot – lényegében a szintemelésre és a brexit utáni szabadkereskedelmi megállapodásokra összpontosított.

A pártelnöki székért induló politikusok egyike sem vágott bele annak megfogalmazásába, milyen is lenne a valódi elmozdulás az egyének, a közösségek és az állam viszonyában. A Konzervatív Párt visszavonulása a gazdasági liberalizmus biztonságos terébe a brexitdráma fényében nem meglepetés, mégis azt mutatja, hogy a pártelnökjelöltek kevés bizonyítékot adtak a posztliberális gondolkodásnak. Bár a szociálpolitikát illetően a jelöltek véleménye eltért az egyes szakpolitikai kérdésekben, az egyéni szuverenitás gondolata nem akadt igazi kihívóra, ahogyan elmaradt annak az elképzelésnek a támogatása is, hogy a közösségek legyenek a politikai élet kulcsfontosságú helyszínei: a jelöltek értelmezésében a politikai élet két pólusa továbbra is az egyén és az állam maradt.

A jelöltek által felvázolt elképzelések között leginkább a fokozat tekintetében, illetve abban akadtak különbségek, hogy milyen messzire kívántak elmenni: minden jelölt arra törekedett, hogy a brexit utáni szabadkereskedelmi megállapodások által felpörgetett kapitalizmust magasabb adóbevétel generálására használja, amelyet aztán a közszolgáltatásokra vagy az alacsonyabb jövedelműek adóterhének csökkentésére költhet. Ez eszünkbe juttatja Blond intő szavait, amelyeket a 2019-es általános választások után fogalmazott meg:

„[A] konzervatív kormány túlnyomó többségét a gazdasági liberalizmus hívei alkotják [...] Rövid távon valószínűtlen, hogy a *toryk* valóban posztliberális álláspontot képviselnének [...] mivel továbbra is meg vannak győződve arról, hogy az új globális kereskedelmi nemzet keltette dagály felkap minden hajót.”⁴⁸

⁴⁸ BLOND 2019.

A KONZERVATÍV PÁRT 2022-ES ELNÖKVÁLASZTÁSA

A Konzervatív Párt 2022-ben két elnökválasztást is tartott. Az elsőre júliustól szeptemberig, Boris Johnson lemondását követően került sor, míg a másodikra 2022 októberében, Liz Truss katasztrofális miniszterelnökségét követően.

Az első megmérettetésen nyolc jelölt indult – Truss, Rishi Sunak, Penny Mordaunt, Kemi Badenoch, Tom Tugendhat, Suella Braverman, Jeremy Hunt és Nadhim Zahawi. A tagság végső szavazására Truss és Sunak jutott tovább, ahol Truss a tagok szavazatainak 57%-ával legyőzte Sunakot. A korábbi versengésekhez hasonlóan a liberális *status quo* eszméje most sem talált igazi kihívóra. A tudományos elemzések szerint a parlamenti képviselők szavazatának utolsó fordulójában Sunak elnyerte a maradáspártiak, Mordaunt a kilépéspártiak, Truss pedig a keményvonalas brexitpárti European Research Group támogatását.⁴⁹

Truss rövidre fogta mondandóját, amely szégyentelenül szabadpiacpárti hangot ütött meg. A hangsúlyt a kínálati oldal reformjára helyezte: alacsonyabb adók, kevesebb szabályozás, alacsonyabb állami kiadások. Beszédében a szintemelés az állam által irányított, megnövelt finanszírozást jelentő folyamatból a nagyobb gazdasági növekedés örömteli következményévé vált. Truss egyetlen olyan politikát említett, amely a család megújítására törekedett – „a családok adóztatásának felülvizsgálata annak biztosítása végett, hogy az embereket ne sújtsák azért, mert időt szakítanak gyermekeik vagy idős hozzátartozóik gondozására”⁵⁰ –, de ez az adópolitika liberális felülvizsgálatának szélesebb köréhez tartozott, nem pedig egy posztliberális reformcsomaghoz.

A legtöbb jelölt követte Truss példáját az adócsökkentés terén. Zahawi azt is ígérte, hogy két éven belül 2%-kal csökkenti a jövedelemadó alacsonyabb adókulcsát.⁵¹ Mordaunt azon törekvését fogalmazta meg, hogy visszatérítse a Konzervatív Pártot a „rég jó dolgokhoz”, vagyis az alacsony adókhoz, a kis méretű államhoz és a személyes felelősséghez. Kormány a gazdasági

⁴⁹ JEFFERY et al. 2023: 555–572.

⁵⁰ Guardian News 2022.

⁵¹ WALKER 2022.

növekedésre, a versenyre és az infláció leküzdésére összpontosítana, csökkentené az üzemanyagok áfáját, megemelné a jövedelemadó-küszöböt és egyszerűsítene az adórendszert.⁵² Tugendhat tízéves növekedési tervet körvonalazott, amelynek alapja a Konzervatív Párt részéről történő „visszaterés azon alapvető értékekhez, amelyek mindannyiunkat konzervatívként egyesítenek: hiszek a szabadságban és a megvédéséhez szükséges alacsony adókban”, beleértve az üzemanyagadó csökkentését és a járulékterhek növekedésének visszafordítását.⁵³ Ironikus módon – legalábbis azok számára, akik követték a későbbi eseményeket – Hunt szintén az alacsony adózást támogató konzervatívként pozicionálta magát. Bár nem ment olyan messzire, mint Truss, de törekvéseként fogalmazta meg a társasági adó emelésének visszafordítását (amely 19%-ról 25%-ra emelkedett), majd 15%-ra csökkentését, valamint a vállalkozások adóinak csökkentését. A fő különbségtétel az volt, hogy Hunt nem szolgált Johnson alatt.⁵⁴

Braverman kampánya ötvözni igyekezett a gazdasági liberalizmust – a „megfelelő adócsökkentést” és az állam méretének szűkítését – az úgynevezett „*woke szemét*”⁵⁵ ócsárlásával. Pártelnökjelölti kampányvideójában kiállt a tisztességtelen adókkal és a nem hatékony közszolgáltatásokkal szemben, kijelentve, hogy a britek megfordíthatják Nagy-Britannia sorsát – „feltéve, hogy a kormány lehetővé teszi számukra, hogy ezt megtegyék”.⁵⁶

Sunak ugyanakkor úgy látta, ő az egyetlen olyan jelölt, aki hajlandó „komoly alternatívát hozni Truss alacsony adókat pártoló liberalizmusával szemben [...] méghozzá az infláció és az adósság kordában tartása érdekében valamivel magasabb adókat javasló liberalizmussal, továbbá a közszféra technológiát integráló reformjával”.⁵⁷ Badenoch Sunak álláspontját visszhangozta abban a tekintetben, hogy nem ígért finanszírozatlan adócsökkentést, a gazdaság túlterheltségét és túlszabályozottságát helyezve a középpontba. Beszéde egy posztliberálisnak aligha nevezhető fordulata

⁵² Sky News 2022a.

⁵³ Sky News 2022b.

⁵⁴ RILEY–SMITH 2022.

⁵⁵ DIVER–RILEY–SMITH 2022.

⁵⁶ BRAVERMAN 2022.

⁵⁷ SUNAK 2022a.

szerint „a jobboldal elvesztette bizalmát, bátorságát és képességét arra, hogy megvédje a szabadpiacot mint az emberek boldogulásának leg-tisztességesebb módját”, majd kijelentette, hogy a vállalkozások fő célja a „termelékenység és a profit”.⁵⁸

A 2016-os és a 2019-es kampánytól eltérően – amelyek során a hangsúly a brexitre mint a hátrahagyottak dühödt kiáltására adott válaszra, valamint a thatcheri megszorító gazdasági liberalizmus elutasítására helyeződött – a 2022-es első pártelnökválasztás lényegében az alacsony adókkal dolgozó, kismértékben szabályozott gazdasági rendszerre való visszatérést szorgalmazta. Ha netán szükség van a gazdaságba vagy a társadalomba való beavatkozásra, akkor az az állam feladata, akár az adók csökkentésével vagy egyszerűsítésével, akár a közszolgáltatások olyan átalakításával, amelynek révén az egyének gyorsabban visszatérhetnek a munkába. A posztliberális elemzési egységek – a családok és a közösségek – alig kaptak szerepet a vitában, és Truss győzelmével a brit konzervativizmuson belül formálódó valamennyi posztliberális irányzat csírájában sorvadásnak indult.

A második pártelnökválasztás lényegesen rövidebb volt. A jelöléshez szükséges küszöböt 100 képviselőben határozták meg, ami jóval magasabb volt, mint az előző választáson szükséges 20 képviselő. Csak Rishi Sunak nyújtotta be a szükséges számú jelölést. Johnson visszalépett a versenytől – annak ellenére, hogy állítólag több mint 100 támogatója volt –, mivel tudta, hogy nem képes egyesíteni a Konzervatív Pártot. Mordaunt egy perccel a határidő lejárta előtt visszalépett, mivel nem érte el a jelölési küszöböt. Így Sunak lett a párt új elnöke és az ország miniszterelnöke.⁵⁹

Tekintettel a versengés gyors lefolyására és az előző választás közelségére nem hangzott el elemezhető kortesbeszéd. Ugyanakkor miniszterelnökként tartott első beszédében, a Downing Street lépcsőjén Sunak megismételte elkötelezettségét a 2019-es kiáltvány és a gazdaság helyreállítása mellett.⁶⁰ A liberális *status quo* újragondolására nyitva álló lehetőség ismét kihasználatlan szállt tova: ehelyett az emberek ígéretet kaptak arra, hogy még több következik ugyanabból, amiből eladdig is sok jutott.

⁵⁸ BADENOCH 2022.

⁵⁹ BOOTH et al. 2024.

⁶⁰ SUNAK 2022b.

KÖVETKEZTETÉSEK

E fejezet célja annak feltárása volt, hogy a Konzervatív Párt elnöki tisztének jelöltjei milyen mértékben fogalmaztak meg posztliberális értékeket a brexitet követő kampányokban. A brit posztliberálisok számára ez a tanulmány nem kellemes olvasmány. Miközben nagyon is képesnek mutatkoztak azonosítani a Nagy-Britanniát sújtó gazdasági és társadalmi problémákat – beleértve azt is, hogy a 21. századi kapitalizmus kudarcot vallott a társadalom egészének felvirágoztatásában –, a pártelnökjelöltek teljes mértékben képtelenek voltak a liberális-individualista *status quón* kívül gondolkodni.

A Konzervatív Párt egyik elnökválasztásán sem indult valóban posztliberális jelölt: valamennyien a liberális gazdasági reform olyan változatát ígérték, amely növeli az adóbevételeket, és lehetővé teszi, hogy az állam többet költhessen közszolgáltatásokra. Mindebből teljesen hiányzik az emberek egyesülésén alapuló társadalom szerepének újrafogalmazása: a brit konzervativizmuson belül továbbra is az egyén és az állam viszonya a kulcsfontosságú referenciakeret, a jó életet még mindig a gazdasági hozzájárulásban mérik, és a piacok helyi demokratikus ellenőrzése továbbra is rendkívül távolinak tűnik.

A 2016-os és a 2019-es pártelnökválasztás a posztliberális gondolkodási hajnala volt csupán, majd a 2022-es megmérettetésre a posztliberális hajó végleg a távolba vészett. Talán elkerülhetetlen volt mindez, hiszen a jelenlegi brit posztliberális értelmiségi mozgalom eltörpül szabadpiaci rivalisai és olyan hamis barátai mellett, mint a Nemzeti Konzervativizmus Konferencia, amely nem tudja, hogy a Temze-parti Szingapúr stílusában burjánzó gazdasági liberalizmus vagy az állam által irányított társadalmi tekintélyelvűség drukkere legyen-e – egyébként sem szövetséges azoknak, akik értékelik a közösségvezérelt egyesületi kultúrát.

Néhány posztliberális úgy vélheti, hogy soha nem volt számottevő valódi, legfeljebb hiú remény arra, hogy a posztliberalizmus virágozzon a Konzervatív Párton belül. De tekintve annak valószínűségét, hogy a következő általános választásokon a *toryk* súlyos vereséget szenvednek, az ellenzékben töltött idő alkalmat ad átgondolni, hol siklottak félre a dolgok. A posztliberálisok feladata egyrészt emlékeztetni a pártot arra, hogy

a brexitet követően négy lehetőséget is elszalasztottak a posztliberálisabb irányba való elmozdulásra, másrészt hogy olyan posztliberális politikai platformot kínáljanak a Konzervatív Pártnak, amely képes megfelelni korunk kihívásainak.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BADENOCH, Kemi (2022): Why I Should Become Prime Minister. *The Spectator*, 2022. július 12. Online: www.spectator.co.uk/article/read-kemi-badenoch-s-bid-for-prime-minister
- BLOND, Phillip (2010): *Red Tory. How the Left and Right Have Broken Britain and How We Can Fix It*. London: Faber & Faber.
- BLOND, Phillip (2019): Boris's Red Tory Victory. *First Things*, 2019. december 13. Online: www.firstthings.com/web-exclusives/2019/12/boriss-red-tory-victory
- BLOND, Phillip (2021): With a Red Tory Vision for Britain, Boris Johnson and His New Conservatives Will Triumph. *The New Statesman*, 2021. május 13. Online: www.newstatesman.com/politics/uk-politics/2021/05/red-tory-vision-britain-boris-johnson-and-his-new-conservatives-will-triumph
- BOLTON, Matt – PITTS, Frederick Harry (2020): Corbynism and Blue Labour: Post-Liberalism and National Populism in the British Labour Party. *British Politics*, 15, 88–109. Online: <https://doi.org/10.1057/s41293-018-00099-9>
- BOOTH, Oliver et al. (2024): Selecting Sunak: Conservative MPs' Nomination Preferences in the (Second) British Conservative Party Leadership Election. *Parliamentary Affairs*, 77(3), 450–469. Online: <https://doi.org/10.1093/pa/gsad010>
- BPP Team (2016): Beyond Liberalism – Defining a New Centre Ground of Western Politics. *LSE*, 2016. szeptember 7. Online: <https://blogs.lse.ac.uk/politicsandpolicy/post-liberalism-and-the-future-of-western-politics>
- BRAVERMAN, Suella [@suella4leader] (2022): 2022 Campaign Video. *Vimeo*, 2022. július 13.
- BrexitCentral [@BrexitCentral] (2019a): Dominic Raab Launches His Leadership Campaign. *YouTube*, 2019. június 10. Online: <http://y2u.be/CvNmi-709Wk>
- BrexitCentral [@BrexitCentral] (2019b): Michael Gove Launches His Leadership Campaign. *YouTube*, 2019. június 10. Online: <http://y2u.be/4opIpcALkE8>
- CATES, Miriam [@miriamcates-e4x] (2022): BBC Politics Live on Childcare. *YouTube*, 2022. november 4. Online: <http://y2u.be/B4Toge3jdPY>
- ConservativeHome (2016a): Leadsom Launch Statement: Full Text. *Conservative Home*, 2016. július 4. Online: <https://conservativehome.com/2016/07/04/andrea-leadsom-launch-statement-full-text>

- ConservativeHome (2016b): Liam Fox's Launch Statement: Full Text. *Conservative Home*, 2016. június 30. Online: <https://conservativehome.com/2016/06/30/liam-foxs-launch-statement-full-text>
- ConservativeHome (2016c): Michael Gove's Launch Statement: Full Text. *Conservative Home*, 2016. július 1. Online: <https://conservativehome.com/2016/07/01/michael-goves-launch-statement-full-text>
- ConservativeHome (2016d): Stephen Crabb's Tory Leadership Campaign Launch Speech: Full Text. *Conservative Home*, 2016. június 29. Online: <https://conservativehome.com/2016/06/29/stephen-crabbs-tory-leadership-campaign-launch-speech-full-text>
- ConservativeHome (2016e): Theresa May's Launch Statement: Full Text. *Conservative Home*, 2016. június 30. Online: <https://conservativehome.com/2016/06/30/theresa-mays-launch-statement-full-text>
- COSTELLO, Anthony (2023): Miscalculations and Constraints: Brexit and the Failed Statecraft of Theresa May. In ROE-CRINES, Andrew S. – JEFFERY, David (szerk.): *Statecraft. Policies and Politics under Prime Minister Theresa May*. Cham: Palgrave Macmillan, 69–92. Online: https://doi.org/10.1007/978-3-031-32472-7_5
- Department for Business, Energy & Industrial Strategy (2017): Industrial Strategy: Building a Britain Fit for the Future. GOV.UK, 2017. november 27. Online: www.gov.uk/government/publications/industrial-strategy-building-a-britain-fit-for-the-future
- DIVER, Tony – RILEY-SMITH, Ben (2022): Watch: Suella Braverman Announces Leadership Bid on Live TV. *The Telegraph*, 2022. július 6. Online: www.telegraph.co.uk/politics/2022/07/06/tory-leadership-hopefuls-prepare-bids-succeed-boris-johnson
- DUNIN-WASOWICZ, Roch (2018): Two Years after the Vote, There Is Little Certainty Where the UK–EU Relationship Is Heading. *LSE*, 2018. július 16. Online: <https://blogs.lse.ac.uk/brexit/2018/07/16/two-years-after-the-vote-there-is-little-certainty-where-the-uk-eu-relationship-is-heading>
- ESPIET-KILTY, Raphaële (2023): Was Theresa May a One Nation Conservative? *Revue Française de Civilisation Britannique*, 28(1). Online: <https://doi.org/10.4000/rfcb.10594>
- FLAHERTY, Seamus (2021): Post-Liberalism: An Alternative to Western Decline? *Spiked*, 2021. október 31. Online: www.spiked-online.com/2021/10/31/post-liberalism-an-alternative-to-western-decline
- FRANKLIN, Peter (2019): Call Yourself Post-Liberal? *UnHerd*, 2019. április 3. Online: <https://unherd.com/2019/04/how-post-liberal-are-you>
- GOES, Eunice (2017): Defining Mayism: One Nation Conservatism with a Hint of Papal Purple and a Dash of Labour Red. *UK in a Changing Europe*, 2017. május 19. Online: <https://ukandeu.ac.uk/defining-mayism-one-nation-conservatism-with-a-hint-of-papal-purple-and-a-dash-of-labour-red>
- Guardian News [@guardiannews] (2019): Rory Stewart Launches Campaign for Conservative Leadership – Watch Live. *YouTube*, 2019. június 11. Online: <http://y2u.be/DBZsIvUBOMk>

- Guardian News [@guardiannews] (2022): Foreign Secretary Liz Truss Launches Leadership Campaign – Watch Live. *YouTUBE*, 2022. július 14. Online: <http://y2u.be/LPSk6d9nD7w>
- HANRETTY, Chris (2021): The Pork Barrel Politics of the Towns Fund. *The Political Quarterly*, 92(1), 7–13. Online: <https://doi.org/10.1111/1467-923X.12970>
- HICKSON, Kevin – WILLIAMS, Ben (2023): Boris Johnson and Beyond: The Revival of One Nation Conservatism? *Revue Française de Civilisation Britannique*, 28(1). Online: <https://doi.org/10.4000/rfcb.10621>
- JAVID, Sajid (2019): Team Saj Launch Speech: Tomorrow's Leader, Today. *Sajid Javid MP*, 2019. június 12. Online: www.sajidjavid.com/news/team-saj-launch-speech-tomorrow-leader-today
- JEFFERY, David et al. (2018): The Conservative Party Leadership Election of 2016: An Analysis of the Voting Motivations of Conservative Parliamentarians. *Parliamentary Affairs*, 71(2), 263–282. Online: <https://doi.org/10.1093/pa/gsx027>
- JEFFERY, David – HEPPELL, Timothy – ROE-CRINES, Andrew (2022): The Conservative Party Leadership Election of 2019: An Analysis of the Voting Motivations of Conservative Parliamentarians. *Parliamentary Affairs*, 75(1), 113–134. Online: <https://doi.org/10.1093/pa/gsa046>
- JEFFERY, David et al. (2023): Trusting Truss: Conservative MPs' Voting Preferences in the (First) British Conservative Party Leadership Election of 2022. *Journal of Representative Democracy*, 59(4), 555–572. Online: <https://doi.org/10.1080/00344893.2023.2231469>
- PABST, Adrian (2015): Preface to the New Edition. Why Labour Lost and How It Can Win Again. In GEARY, Ian – PABST, Adrian (szerk.): *Blue Labour. Forging a New Politics*. London: I.B. Tauris.
- PABST, Adrian (2017): Postliberalism: The New Centre Ground of British Politics. *The Political Quarterly*, 88(3), 500–509. Online: <https://doi.org/10.1111/1467-923X.12363>
- PABST, Adrian (2021): *Postliberal Politics. The Coming Era of Renewal*. Cambridge, UK: Polity.
- PITT, Daniel (2021): Future Conservative Electoral Prospects: Time for Tory Socialism? *Observatoire de la Société Britannique/French Journal of British Studies*, 27, 267–291. Online: <https://doi.org/10.4000/osb.5513>
- Prime Minister's Office – The Rt Hon Rishi Sunak MP (2022): Rishi Sunak's First Speech as Prime Minister: 25 October 2022. *GOV.UK*, 2022. október 25. Online: www.gov.uk/government/speeches/prime-minister-rishi-sunaks-statement-25-october-2022
- RILEY-SMITH, Ben (2022): Jeremy Hunt: „I Can Restore Voters' Trust ... I Stayed Out of the Boris Bubble, After All”. *The Telegraph*, 2022. július 9. Online: www.telegraph.co.uk/politics/2022/07/09/jeremy-hunt-can-restore-voters-trust-stayed-boris-bubble
- ROE-CRINES, Andrew S. – JEFFERY, David szerk. (2023): *Statecraft. Policies and Politics under Prime Minister Theresa May*. Cham: Palgrave Macmillan. Online: <https://doi.org/10.1007/978-3-031-32472-7>
- ROUSSINOS, Aris (2021): The Tories Can Save Blue Labour. *UnHerd*, 2021. október 12. Online: <http://unherd.com/2021/10/the-tories-can-save-blue-labour>

- Sky News [@SkyNews] (2022a): In Full: Tom Tugendhat Launches His Campaign to Be the Next Prime Minister. *YouTUBE*, 2022. július 12. Online: <http://y2u.be/GHCSRJ7aj5E>
- Sky News [@SkyNews] (2022b): Penny Mordaunt: I Am the Tory Leadership Candidate 'Labour Fears the Most'. *YouTUBE*, 2022. július 13. Online: <http://y2u.be/6RovAvj7RYQ>
- SUNAK, Rishi (2022): My Plan to Give Britain a Better Future. *The Spectator*, 2022. július 12. Online: www.spectator.co.uk/article/my-plan-to-give-britain-a-better-future
- WALKER, Peter (2022): Tory Leadership Race: Zahawi Pledges 2p Income Tax Cut within Two Years. *The Guardian*, 2022. július 11. Online: www.theguardian.com/politics/2022/jul/11/tory-leadership-race-nadhim-zahawi-joins-liz-truss-in-pledging-tax-cuts